УДК 635.655:631.526.32
© 2012

Л. Г. Білявська, кандидат сільськогосподарських наук
Полтавська державна аграрна академія

СОРТ СОЇ АНТРАЦИТ

Висвітлено сучасні напрями та завдання в селекції сої, що безпосередньо пов'язані з ґрунтово-кліматичними умовами, сортовою адаптивністю та значним генетичним потенціалом. Проведені пошук і виявлення джерел адаптивності сої до несприятливих факторів навколишнього середовища. Створено новий сорт сої Антрацит. Наводяться дані господарсько цінних ознак та насіннєвої продуктивності цього сорту. Новостворений високопродуктивний сорт Антрацит занесений до державного Реєстру сортів рослин України. Сорт сої Антрацит відрізняється стійкістю проти захворювань і шкідників, не вилягає. При дозріванні насіння боби не розтріскуються. Особливістю сорту є швидка віддача вологи на час дозрівання насіння, високий вміст протеїну та олії.

Ключові слова: *соя, селекція, сорт Антрацит, адаптивність, продуктивність, потенціал, якість, ранньостиглість.*

Сорт є надзвичайно важливим фактором у виробництві сої і найбільш доступним та дешевим засобом підвищення врожайності [7]. Стратегічним завданням селекції сої на сучасному етапі є створення високо адаптивних сортів, що мають високий рівень генетичного захисту врожаю від біотичних і абіотичних факторів середовища й здатні максимально реалізувати потенціал урожаю в поєднанні з високою якістю насіння. Одним із шляхів виконання поставленого завдання є пошук і виявлення джерел адаптивності до несприятливих факторів довкілля, створення з їх участю високопродуктивних сортів, пристосованих для вирощування у конкретній кліматичній зоні [6].

Більшість сучасних сортів характеризується вузькою екологічною пристосованістю і придатні для вирощування у ґрунтово-кліматичних умовах певної географічної широти [3]. Перенесення сорту північніше чи південніше (в межах 100 км) призводить до зміни вегетаційного періоду, продуктивності, хімічного складу насіння, стійкості проти шкідливих організмів та ін. [4]. У зв'язку з цим актуальною є робота зі створення сортів, адаптованих до умов Полтавської області, розпочата у 2002 р. у ПДАА [1]. Одним із досягнень цієї роботи є зареєстрований ранньостиглий сорт Ал-

маз [2]. До Реєстру сортів рослин України на 2012 рік занесено новий сорт сої Полтавської селекції Антрацит [5].

Матеріали і методика досліджень. Метою наших досліджень є виведення високоврожайного ранньостиглого сорту сої з високою якістю насіння, який буде гарантованим попередником для озимих культур.

Із використанням джерел адаптивності до лімітуючих факторів довкілля шляхом гібридизації створений новий вихідний матеріал, з якого методом багаторазового індивідуального добору виведено окремі лінії, які вивчали на посухостійкість, стійкість проти хвороб (фузаріоз, бактеріоз, склеротиніоз) і до кислих ґрунтів (pH 4,5—5,5). Закладка польових і лабораторно-польових дослідів і фенологічні спостереження проводили відповідно до Державних стандартів України та методичних вказівок Державної комісії із сортовипробування. Характеристику морфо-біологічних ознак протягом вегетації одержували згідно з уніфікованим класифікатором роду Glycine [8]. Створювання вихідного матеріалу в лабораторії селекції проводилося методом парної гібридизації джерел адаптивності до лімітуючих факторів довкілля в поєднанні з наступним індивідуальним добором.

Результати досліджень. У результаті узагальнення даних конкурсного сортовипробування виділена селекційна лінія, що була передана на Державну експертизу під назвою Антрацит. Сорт проходив Державну кваліфікаційну експертизу з 2009 року. У 2011 р. за результатами Державної кваліфікаційної експертизи отримано свідоцтво на сорт сої Антрацит (№ 110613) про державну реєстрацію сорту рослин. Дата державної реєстрації – 28.12.2011 року.

Сорт виведений методом гібридизації сортів Бравела і Білосніжка. Апробаційна група *nigrooculata (Mikh.).*

Морфологія. Рослина має щільний кущ, заввишки 80—100 сантиметрів. Стебло середньої товщини – 6—8 мм, стійке до вилягання. Опушення руде. Кількість міжвузлів – 12—14. Облистяність середня. Кількість гілок – 1—3, кут їх відгалуження 20—30º. Висота прикріплення нижнього бобу 12—14 сантиметрів. Коренева система добре розвинена.

Листки трійчасті, середніх розмірів, темно-зеленого кольору і при достиганні бобів обпадають. Суцвіття – багатоквіткова китиця, по 5—7 квіток фіолетового кольору. Боби середньої довжини, слабко зігнуті з гострим кінчиком, з 2—3 насінинами, світлі, з рідким опушенням.

Насіння середнє (0,6 х 0,4 см), округло-овальне, жовте, іноді з чорною пігментацією. Насіннєвий рубчик вузький, чорного кольору, з вічком. Маса 1000 насінин – 180—200 грамів. Вміст білка в насінні 37—39 %, жиру – 24—26 %.

Біологічні особливості. Сорт – ранньостиглий. Тривалість періоду від появи сходів до цвітіння від 35—40 діб. У різних за географічною широтою регіонах має стабільний вегетаційний період тривалістю 95—105

діб. Потенційна урожайність зерна в умовах Степу і Лісостепу України 30—40 ц/га.

Стійкість проти вилягання і розтріскування бобів за тривалого перестою висока. Швидко віддає вологу при достиганні бобів. У разі збирання насіння в спекотну погоду можливе подрібнення зерна комбайном (рекомендоване збирання зранку).

Сорт стійкий проти бактеріальних і вірусних хвороб, шкідниками пошкоджується слабо, є гарантованим попередником під пшеницю озиму.

Висновки. У результаті адаптивної селекції створено ранньостиглий сорт сої Антрацит, який, за результатами Державного сортовипробування, занесений до Реєстру сортів рослин України на 2012 рік і рекомендований для вирощування у Степу України. Сорт, відповідно до сучасних вимог, відрізняється стійкістю проти захворювань і шкідників, не вилягає. У разі дозрівання насіння боби не розтріскуються й швидко втрачають вологу. Особливістю сорту є висока якість насіння.

Бібліографічний список

1. *Белявская Л. Г.* Селекция сои в Полтавской государственной аграрной академии [Текст] / Л. Г. Белявская, А. В. Пилипенко // Управление продукционным процессом в агротехнологиях XXI века: реальность и перспективы: Матер. Междунар. науч.-практ. конф., посвящ. 35-летию образования Белгородского НИИСХ. – 15—16 июля 2010 г. – Белгород: «Отчий край», 2010. – С. 243—245.

2. *Білявська Л. Г.* Новий сорт сої Алмаз [Текст] / Л. Г. Білявська // Науково-технічний бюлетень інституту олійних культур. – Запоріжжя. – 2007. – Вип. 12. – С. 101—106.

3. *Білявська Л. Г.* Аспекти адаптивної селекції сої в умовах зміни клімату [Текст] / Л. Г. Білявська // Корми і кормовиробництво. – Міжвід. темат. наук. збірник. – Вип. № 61. – Вінниця, 2008. – С. 10—16.

4. *Білявська Л. Г.* Сучасні напрями та завдання в селекції сої [Текст] / Л. Г. Білявська // Вісник Полтавської державної аграрної академії. – 2009. – № 2. – С. 38—40.

5. Державний реєстр сортів рослин, придатних для поширення в Україні, 2011 р. (витяг). – К.: Алефа, 2011. – 243 с.

6. *Лещенко А. К.* Соя [Текст] / А. К. Лещенко, В. И. Сичкарь, В. Г. Михайлов [та ін.] – К.: Наукова думка, 1987. – 255 с.

7. *Петриченко В. Ф.* Вплив агрокліматичних факторів на продуктивність сої [Текст] / В. Ф. Петриченко, А. О. Бабич, С. В. Іванюк [та ін.] // Вісник аграрної науки. – 2006. – С. 19—23.

8. Широкий уніфікований класифікатор роду *Glycine max (L.) Merr.* – Харків: «Магда LTD», 2004. – 37 с.

Белявская Л. Г. Сорт сои Антрацит // Корми і кормовиробництво. – 2012. – Вип. 73. – С. 64—66.

непосредственно связаны с почвенно-климатическими условиями, сортовой адаптивностью и значительным генетическим потенциалом. Выявлены источники адаптивности сои к неблагоприятным факторам окружающей среды. Создан новый сорт сои Антрацит. Приводятся данные хозяйственно ценных признаков и семенной продуктивности этого сорта. Новый высокопродуктивный сорт сои Антрацит включен в государственный реестр сортов растений Украи- ны. Сорт сои Антрацит отличается устойчивостью к болезням и вредителям, не полегает. При созревании семян бобы не растрескиваются. Особенностью сорта является и быстрая отдача влаги во время созревания семян, высокое содержа- ние белка и масла.

Belyavskaya L. G. Soybean variety Anthracite // Feeds and Feed Production. – 2012. – Issue 73. – P. 64—66.

Current trends and challenges of soybean breeding, which are directly related to soil and climatic conditions, varietal adaptability and considerable genetic potential are presented. Sources of soybean adaptability to unfavourable environmental factors are identified. New soybean variety Anthracite is bred. Data on economically valuable traits and seed production of this variety is given. New high-yielding soybean variety Anthracite is included into the State Register of Plant Varieties of Ukraine. Anthracite is characterized by its resistance to diseases, pests, and lodging. When ripening, seed pods do not crack. This variety quickly returns moisture during seed ripening and has high protein and oil content.